

URESNIČENA BO STOLETNA ŽELJA SLOVENSКИH PLANINCEV

PLANINSKI MUZEJ POD TRIGLAVOM

MARJAN RAZTRESEN

V prisotnosti kakšnih sto članov Planinskega društva Dovje Mojstrana, ki so se letošnjega 18. februarja zbrali na letnem občnem zboru, so župan Kranjske Gore **Jože Kotnik**, predsednik Planinske zveze Slovenije **Andrej Brvar** in predsednik PD Mojstrana **Stanko Kofler** podpisali listino o nameri, da s skupnimi močmi v Mojstrani postavijo osrednji slovenski planinski muzej, kar je sicer že malone stoletna želja slovenskih planincev. Muzej bo v prenovljeni in nemara razširjeni zgradbi, v kateri je zdaj ob cesti, ki pelje iz Mojstrane v alpsko dolino Vrata, Triglavska muzejska zbirka, lokalni planinski muzej, za katerega že od leta 1984, ko so ga odprli, skrbi domačin **August Delavec**.

Naposled se bo torej menda le uresničila skoraj stoletna želja slovenskih planincev: dobili bomo svoj osrednji muzej, katerega urejanja so se doslej lotili že ničkolikokrat, otvoritve pa do današnjega dne še ni bilo. Zadnjič je bila ta želja čisto blizu uresničitve pred dobrimi tremi leti, ko je kakšnih sto tisoč organiziranih slovenskih planincev praznovalo stoletnico ustanovitve svoje organizacije, Slovenskega planinskega društva (SPD), katerega neposredni naslednik je Planinska zveza Slovenije (PZS), vendar niti iz tega ni bilo nič. Februarja pa so na Dovjem, tako rekoč pred najbolj pristojno pričo, pred **Jakobom Aljažem**, resda mrtvim, toda v tem kraju pokopanim, Jože Kotnik, Andrej Brvar in Stanko Kofler podpisali pismo o nameri, da s skupnimi močmi in skupnim denarjem, ki mu bo bržkone kaj malega priskrbeli tudi dobra mati Država, na kraju sedanje Triglavske muzejske zbirke v Mojstrani ustanovijo, postavijo in uredijo osrednji slovenski planinski muzej.

IDEJA IZ PREJŠNJEGA STOLETJA

Glede na to, da smo leta 1893, ko je bilo v Ljubljani ustanovljeno SPD, živeli v veliki skupni državi Avstroogrski, je bilo eno od prvih društev te slovenske planinske zveze Češka podružnica SPD, ustanovljena v Pragi že leta 1897. Komaj štiri leta pozneje je iz te podružnice prišel predlog, naj bi njeni člani začeli zbirati vsakršne predmete, povezane z gorništvom, ki bi jih shranili v »alpski muzej«. V tistih časih bi bil to prvi in edini tak muzej na svetu, »naloga pa bi mu bila, podajati vsestranski kar najbolj nazorni pouk o alpskih deželah, predvsem o slovenskih planinah«, kot je bilo takrat napisano v Planinskem vestniku.

Kot so se te vesti na hitro pojavile, tako so na hitro potihnile, vnovič pa jih je bilo slišati šele ob ljubljanskem velesejmu septembra 1932, na katerem je bilo pod pokroviteljstvom jugoslovanskega kralja **Aleksandra** tudi dvanajst posebnih razstav, med njimi »alpinska«. To prvo slovensko planinsko razstavo je zasnoval in predmete zanjo zbral **dr. Arnošt Brilej**, zaslužni slovenski planinski odbornik, tajnik SPD in poznejši

Triglavski zbirki v Mojstrani je uspelo dobiti tudi nekaj napisnih tabel, ki so bile njega dni pribite nad vrati planinskih koč v naših Alpah

urednik Planinskega vestnika, predvsem pa planinski pisec. Kot je bilo napisano v časopisnem poročilu, naj bi bila ta razstava temelj bodočega slovenskega planinskega muzeja.

Prvič je SPD uradno začelo zbirati predmete za tak muzej kakšno leto pozneje, potem ko je ljubljanska mestna občina v te namene dala na voljo dve sobi v Auerspergovih palači. Kdo ve zakaj je po prvem navdušenju in nekaj vznesenih časopisnih vesteh govorjenje o takšni ustanovi, ki bi bila veliko kulturno dejanje, kot je bilo večkrat zapisano, popolnoma potihnilo, predmeti, ki so jih slovenski planinci v ta namen zbrali, pa so se porazgubili (kot so se potem še nekajkrat ob podobnih zbiranjih).

Šele pet let po koncu druge svetovne vojne so se planinski funkcionarji spet spomnili na ta velik slovenski planinski dolg. Kot so se odločili po drugi svetovni vojni, naš planinski muzej »ne bi bil samo pokopališče dosluženih rekvizitov, marveč bi moral prikazati razvoj planinstva in alpinistike na našem teritoriju od začetka 18. stoletja do danes«. V časopisni vesti o tem načrtu je še napisano, da bi se tega dela morali nujno lotiti nemudoma, »da se za skupnost ohranijo razni dragoceni

Predsednik PZS Andrej Brvar, gonilna moč Triglavske zbirke Avgust Delavec in eden od najaktivnejših mojstranskih planinskih funkcionarjev Miro Eržen v prostorih, kjer bo nemara že čez dve leti slovenski planinski muzej

dokumenti, ki bi sicer lahko postali za zmerom plen raznih bibliomanov«.

RAZSTAVE NAMESTO MUZEJA

Najvišji slovenski planinski funkcionarji se niso nikoli hoteli pogovarjati o tem, da bi bil tak muzej kje drugje kot v Ljubljani. Toda medtem ko so leta 1950 v Ljubljani le teoretizirali, je tri leta pozneje planinsko društvo iz Tolmina v Logu v Trenti v treh velikih sobanah odprlo stalno planinsko razstavo, ki je bila takrat prva takšna razstava v Sloveniji, o podobni razstavi pa so premišljevali tudi na Jesenicah.

Po veliki planinski razstavi na ljubljanskem velesejmu pred drugo svetovno vojno je bila največja podobna razstava v Sloveniji leta 1955 v Ljubljani, ki jo je na 600 kvadratnih metrih pripravila propagandna komisija pri PZS in ki si jo je ogledalo približno 20.000 ljudi. Toda ko so jo zaprli, se je takšno dogajanje spet preselilo v kraje pod gorami, spet na Jesenice, na primer, kjer so pri tamkajšnjem planinskem društvu celo ustanovili odbor za Triglavski planinski muzej. Sredi šestdesetih let je upravljanje planinsko turističnega muzeja v Trenti prevzel Goriški muzej iz Nove Gorice, konec šestdesetih let pa je planinski odbornik **dr. Jože Pretnar** iz Ljubljane poročal, da je po treh letih zbiranja naposled zbranega kar precej pomembnega muzejskega gradiva, ki so ga strokovnjaki že razvrstili po skupinah od prvih pobud za ustanovitev slovenske planinske organizacije do tedanjih časov, šlo pa je za spominske predmete, planinsko opremo in dokumente.

Diše od tega niti takrat ni prišlo. Pač pa so slovenski gorski reševalci leta 1973 na Bledu v počastitev mednarodnega kongresa svetovne organizacije za reševanje v gorah IKAR uredili skromno, a zanimivo razstavo o delu in življenju slovenske Gorske reševalne službe (GRS), kmalu zatem pa je bila podobna razstava ob 60-letnici GRS še v razstavišču Arkade v Ljubljani. Takrat je bila prvič javno napisana želja, da bi tako ta kot tudi druge dotedanje planinske razstave

moral dobiti svoje mesto v urejenem ljubljanskem gradu ali drugod v Ljubljani ali v kakem drugem slovenskem planinsko turističnem središču«.

ZBIRANJE DOKAZOV O PLANINSKEM DELU

Najresneje so očitno mislili v Mojstrani in nasploh v Gornjesavski dolini. Tam so namreč planinci že kmalu po drugi svetovni vojni ugotavljali, da bo treba bogato planinsko preteklost naših krajev in tukajšnjih planinskih delavcev v 19. in v prvi polovici 20. stoletja prikazati sedanjim in bodočim rodovom ter tujim obiskovalcem tukajšnjih gora in gorske krajine. Pri tem so bili v začetku najbolj aktivni jeseniški planinci, ki so začeli zbirati gradivo za planinski muzej. Sledili so jim tudi drugi, kajti vsi so se zavedali pomena takšne ustanove, ki bi z javno predstavitvijo prikazala velik obseg opravljenega dela v Julijskih Alpah, Karavankah, Kamniških in Savinjskih Alpah in drugod in kjer bi bila vabljiva gorska narava skupaj z začetki njenega odkrivanja predstavljena planinskim in drugim obiskovalcem.

V Mojstrani, v neposredni triglavski sosesčini, so se zavedali pomena zbiranja dokazov o obsegu planinskega dela prejšnjih in tedanjih planinskih generacij v največjih središčih za Vzhodne Julijske Alpe, v Bohinju, Mojstrani, Trenti in Kranjski Gori. Planinski predhodniki iz teh krajev so namreč turistom in planinskim prijateljem omogočili obisk gorskih predelov in vrhov z nadelavo in zavarovanjem potov, graditvijo planinskih koč, vodenjem obiskovalcev, s pomočjo gorskih reševalcev ob nesrečah in drugih potrebah.

Na Jesenicah, v središču družbenega dogajanja Zgornjesavske doline, v šestdesetih letih ni bilo prostorskih pogojev za ustanovitev planinskega muzeja. Tako so pri Planinskem društvu Dovje-Mojstrana radi prevzeli ponujeno in do takrat zbrano gradivo. Težave so imeli v Mojstrani predvsem s tem, kako naj bi pridobili ustrezne prostore, najprej za muzejsko zbirko in pozneje nemara za muzej. Da bi na svojo stran pridobili javno mnenje, so v letih po tem prirejali razstave s planinsko tematiko doma in po Gorenjskem, vmes pa marljivo

zbirali gradivo in podatke, potrebne za poznejšo stalno zbirko v Mojstrani.

TRIGLAVSKA MUZEJSKA ZBIRKA

Šele leta 1984 je PD Dovje-Mojstrana uspelo skleniti najemno pogodbo, po kateri so upravljalci izpraznili prostore nekdanjega študentskega okrevališča Sonje Marinkovič v Mojstrani. Vendar je bila stavba v tako slabem stanju, da so se morali najprej lotiti obsežnega popravila hiše. Zgradba, ki so jo zgradili leta 1902 in jo pred desetletji preuredili za namene naravnega zdravilišča, je bila potrebna popolne obnove tako znotraj kot zunaj, vključno z njeno neposredno okolico. Z denarjem, materialom in delom so pri tem pomagali jeseniška občina, kamor je takrat upravno spadala Mojstrana, Železarna Jesenice, uprava Triglavskega narodnega parka (TNP), podjetja in nekateri zasebniki. Kot je pokazala uradna cenitev, je PD Dovje-Mojstrana v objekt vložilo 102.000 nemških mark.

Tako so 5. avgusta 1984 odprli Triglavsko muzejsko zbirko. Ustanovitelj je bila Kulturna skupnost Jesenice, ker planinsko društvo to takrat ni moglo biti. Strokovno delo je opravil Gorenjski muzej iz Kranja, arhitekt je bil **Janez Bizjak**. Člani muzejskega odbora pri PD Dovje-Mojstrana so vseskozi sodelovali tako pri pripravi prostorov, panojev in vitrin kot tudi gradiva in vsega, kar je bilo potrebno za smiselno predstavitev. Zbirka se omejuje pretežno na triglavsko območje in na Vzhodne Julijske Alpe. Največ zahval za to zbirko je vsekakor treba nasloviti na zaslužnega mojstranskega planinca

Jaka Čop, nestor slovenskih planinskih fotografov, pred podobo Jakoba Aljaža in njegovo znamenito palico, ki je razstavljena v muzeju v Mojstrani

namesto komentarja

PONUDBA V KOČI

Varstveniki gorske narave na eni strani ter oskrbniki in gospodarji planinskih postojank na drugi se zadnji čas nekako ne morejo sporazumeti, kaj naj bi pod svojo gostoljubno streho ponudili planincem. Prvi se odločno zavzemajo za vračanje k prvotni skromnosti in k najskromnejši, vendar prijazni ponudbi hrane in pijače, vsaj nekateri od drugih bi svojim gostom radi postregli najboljše, kar zmorejo in premorejo.

Če se vrnemo v slovensko planinsko zgodovino, se srečamo s podatki o obeh možnostih, ki sta zdaj na tehtnici. Skoraj povsod so bile planinske kočje sprva opremljene karseda skromno, popolnoma enako kot pastirski stanovi na planinah. Koča je premogla en sam prostor, v katerem se je kuhalo, jedlo, pilo, klepetalo in spalo, isti prostor so si delili gostje in oskrbniki. Vsi so spali na pogradih, postlanih s senenimi slamaricami.

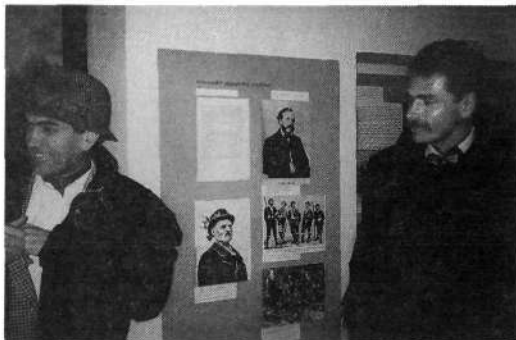
Drugače je bilo le nekoliko pozneje, ko so v kakšni koči pričakovali imenitnejše goste, ki so nemara celo večkrat počastili zavetišče s svojim obiskom: takrat so se oskrbniki karseda potrudili, da bi visokemu

obiskovalcu ponudili najboljše, kar je bilo na ravninah mogoče prinesiti iz doline; ti gostje so spali na rjuhah in popili steklenico ali dve odličnega vina, nemara celo šampanjca, če je bilo poprej tako dogovorjeno.

Primerjamo in premišljujemo: v večini naših planinskih koč dosedanja standard dovoljuje dovolj veliko udobje za še tako razvajene goste, perila pa takointako skoraj nikjer več ne perejo na gori, ampak ga odnesejo v pranje v dolino. Piva stočijo v vsaki od naših planinskih koč ogromne količine, vina prav toliko, vendar najpogosteje najslabšega in najcenejšega, pri katerem je mogoče čimveč zaslužiti. Ali ne bi oskrbniki v dolini raje naročili nekaj zabojev izbranih buteljk, da bi planinci nemara samo s kozarčkom zares dobre pijače proslavili svoj velik planinski dogodek, če je že treba spiti kaj alkoholnega, kar bi jih resda veljalo nekaj denarja, ne pa da se nalivajo s poceni alkoholom? Okusno pripravljena enolončnica pa je v planinski koči takointako najboljša jed, kar je je za utrujenega in lačnega planinskega pešca.

Pri razpravah o tem med varstveniki narave in planinskimi gospodarji morda sploh ni nobenih nesporazumov, kot bi bilo mogoče razumeti iz pogovorov na nekaterih učenih planinskih posvetovanjih.

Marjan Raztresen

Direktor Triglavskega narodnega parka dia. Janez Bizjak obljublja ob novem planinskem muzeju ali nedaleč od njega informacijski center TNP, kakršen že stoji v Trenti (čep rav ne tako velik), predsednik PZS Andrej Brvar tudi denarno pomoč slovenske planinske organizacije

Foto: Marjan Raztresen

Augusta Delavca, ki je skupaj s svojimi planinskimi tovariši izpod Triglava pogosto dejal, da je njihova zbirka lokalna, medtem ko bo za vseslovenski planinski muzej stvari treba zagrabiti širše. Tako je to postal prvi večji stalni prikaz planinske zgodovine v Sloveniji. Naslednja leta so zbirko dopolnjevali in preurejali, Uprava Triglavskega narodnega parka pa je v svoji režiji uredila sobo za informiranje o TNP.

To je bila nekakšna nova spodbuda Ljubljančanom in PZS: v začetku leta 1986 je vodstvo slovenske planinske organizacije prosilo vse slovenske planince, ki imajo kakršnekoli listine ali predmete, zanimive za planin-

ske zgodovino, naj jih darujejo za bodoči muzej. Dve leti pozneje so iz nekaterih od prispelih darov v Kulturno informacijskem centru Križanke v Ljubljani res postavili razstavo in ob njej pripravili okroglo mizo, na kateri so se dogovorili, da bo ureditev slovenskega planinskega muzeja osrednja prireditev ob stoletnici organiziranega planinstva v Sloveniji leta 1993, po možnosti na obnovljenem ljubljanskem Gradu, za kar se je posebno zavzemal častni predsednik PZS **dr. Miha Potočnik**.

Pa niti iz tega ni bilo nič: gradivo je še dandanašnji v skatlah in zabojih v prostorih Mestnega muzeja v Ljubljani.

NAJNOVEŠI MUZEJSKI ODBOR

Ves čas nastajanja Triglavske muzejske zbirke (in, kot smo videli, tudi že prej) je tako v Mojstrani kot tudi v PZS zorelo spoznanje, da Slovenija potrebuje muzejsko ustanovo, ki bo na dostojen način prikazala bogato zgodovino ne le ožjega Triglavskega pogorja, ampak tudi ostalih gorskih in goratih predelov Slovenije. Z nastankom Triglavske muzejske zbirke je kljub tudi drugačnim mnenjem prevladala odločitev, da je slovenski planinski muzej lahko le v enem od krajev, ki je izhodišče za vzpon na Triglav, večni cilj vseh Slovencev, in da bo v takem kraju lahko bolje zaživel kot v Ljubljani.

Tako po taki odločitvi so se pričela prizadevanja za pridobitev stavbe ob Triglavski cesti 50 v Mojstrani, v kateri je Triglavska muzejske zbirka, ter pripadajočega zemljišča. Celotni postopek je precej časa zaviral nedokončan stečajni postopek Naravnega zdravilišča Triglav kot nekdanjega lastnika ter še dodatno postopek denacionalizacije. Vendar se je v informativnih pogovorih pokazalo, da bi bili lastniki pripravljene stavbo in zemljo okoli nje prodati, če bi le dobili zahtevano vsoto denarja, to vsoto pa so institucije, zainteresirane za ureditev slovenskega planinskega muzeja, pripravljene plačati.

Triglavska muzejska zbirka je institucionalno vključena v Muzej Jesenice, s katerim upravljalci te zbirke tudi načrtujejo strokovno sodelovanje pri oblikovanju vsebinske zasnovne bodočega muzeja. Aktivnosti pri ustanovitvi bodočega slovenskega muzeja vodi iniciativni odbor, v katerem so predsednik PZS Andrej Brvar, direktor TNP Janez Bizjak, **Nataša Kokošinek** iz Muzeja Jesenice, **Kristijan Robič** iz Občine Kranjska Gora ter Avgust Delavec, Stanko Kofler in **Miro Eržen** iz PD Dovje-Mojstrana.

Naposled je vendarle mogoče upravičeno upati, da bomo Slovenci dobili osrednji planinski muzej. Še letos bodo odkupili stavbo in pripravili načrte za njeno prenovo, prihodnje leto bodo v tej stavbi in okoli nje zidali in urejali, leta 1998, ob 70-letnici PD Mojstrana, pa naj bi ob vhodu v alpsko dolino Vrata in na robu Mojstrane po približno sto letih sanjarjenj naposled le odprli osrednji slovenski planinski muzej. Če bo do tega prišlo, v kar po toliko neuresničenih obljubah marsikdo še komajda verjame, bo to vsekakor prvovrsten slovenski kulturni dogodek.

Smrt grozi na gori

»Pomanjkljivo zavedanje o tem, kakšne sposobnosti imamo, to je najpomembnejši vzrok za številne nesreče v gorah,« meni **Michael Lercher**, referent za planinsko izobraževanje v Avstrijskem Alpenvereinu. Iz izkušenj ve, da so predvsem »moški od 40 let dalje precej velika rizična skupina«.

Najpogostejši vzroki smrti v gorah naj bi bile zadnja leta vsaj v Avstriji srčne kapi in boleznir krvnega obtoka, pojasnjuje Lercher. Pri helikopterskem moštvo »Christophorus 1« Avstrijskega avto moto turing kluba to še predobro vedo. V času poletne planinske sezone morajo vsak dan leteti povprečno štirikrat na reševalne akcije, ker »si neizkušeni in netrenirani gorski popotniki preveč upajo in preveč tvegajo in jih potem zadene srčni infarkt«.

To je bilo treba kljub že enkratni objavi v Planinskem vestniku zdaj, pred začetkom planinske sezone, povedati še enkrat: vsak vendarle ne more priti na Triglav, posebno še, če se poprej ni dobro pripravil na tako naporno in kar precej dolgo gorsko pot. V Sloveniji je toliko nižjih gričev in gorskih vrhov, na katerih je mogoče »trenirati« pred težavnejšimi vzponi, da se je prav neodgovorno podati na vzpon v visokogorje, preden nismo »osvojili« kakšne nižje gore.